

פרק ו

באספקלריה של החיים

רשימות הווי ופולקלור

ר' אהרן גארדא, רופאו של המגיד ממוז'יריטש — א. רכטמן / תקופת ה"סליחות" —
 א. צווייג / ל"ג בעומר בעיירה — מ. מצמן / הצגת ה"ספקטקל" הראשון —
 ש. זבדי / ברחובה של עיר — צ. מצמן / מפלאי התחבורה במוז'יריטש — מ. מצמן /
 אנשי ה"פאלוש" — במוז'יריטש — ב"צ בר-עקיבא / זר דמויות — י. פולישוק / חנה
 די זאנערן — ז. פדרמן (קיפרווס) / זיוול הסבל — י. כוכבי (שטרנשיט) /
 דברי פולקלור מפי יהודי מוז'יריטש — ש. זבדי

א. רכטמן (ניו-יורק)*

ר' אהרון גארדא — רופאו של המגיד ממוז'יריטש

לכותל!.. ישב בעגלתו שחיכתה לו לפני בית המגיד ושב לביתו ולעסקיו. ולא זכר הגביר המתנגד את דברי המגיד וישכחם!

ויהי מקץ שנתיים ימים והמתנגד נפל למשכב ומחלתו גברה עליו מיום ליום עד שהרופאים אמרו נואש לחייו — חולה נוטה למות... יום אחד, כשמידת חומו עלתה למעלה ראש ולא ידע באיזה עולם הוא מרחף, נצנץ פתאום כעין ברק במוחו ונזכר בדברי המגיד, "שאת רופא המלך מלווה תמיד המלאך רפאל בעצמו" — אזר את שארית כוחו, קרא אליו את אשתו ובניו וציווה אותם למהר ולשלוח שליח מיוחד לעיר הבירה פטרבורג, לא לקמץ בהוצאות ולהביא אליו את רופאו הפרטי של המלך — הוא הד"ר גארדא, שהיה מפורסם כמומחה גדול בכל רחבי מדינת רוסיה.

ויצא השליח מבוהל ודחוף כדבר הגביר החולה, ואחרי השתדלויות רבות וסכומי כסף עצומים, עלה בידו להביא מפטרבורג את הד"ר גארדא המפורסם — רופא המלך. כך הד"ר גארדא את החולה ונוכח לדעת, שאין תרופה למחלתו וכי שעותיו ספורות. קרא לאשת החולה ולבניו לחדר שני וגיללה להם את האמת המרה: "החולה גוסס, ואני הנני רק רופא חולים ולא מחיה מתים". אסף את מכשיריו, נפרד מתוך ברכה ופנה לצאת.

אך טרם דרכו רגליו על מפתן הבית, העיף ד"ר גארדא מבט אחרון לצידו של החולה, ומה גדלה השתוממותו בראותו, שעיני החולה פקוחות לרוחה ומכוונות מבטן ישר אליו... בתמיחה רבה ובהתפעלות עצומה חזר הד"ר ג. על עקביו, ניגש אל מטת החולה והופתע עוד יותר בהבחינו את השינוי

בשהותי באוסטראה שבזוהלין עם האכספדיציה האתגור גרפית של ש. אנסקי ז"ל בשנת 1913, ראיתי בבית העלמין הישן מצבת-אבן שקועה חציה באדמה, האותיות החרותות על גבה כבר נימחו מרוב ימים, רוח וגשם, אך בכל זאת עוד אפשר היה לקרוא את הכתוב:

פ"ג הישיש הזקן שהלך ושימש חכמים,
 אשר שימש להרב בוצינא קדישה מ"מ דק"ק מעז'יריטש,
 מ' אהרן במו"ה שמשון דאקטאר גארדא,
 נפטר כ"ו אדר שני תק"ע לפ"ק תנצב"ה.

ועל אותו "דאקטאר גארדא" (בפי העם דאקטאר גארדיס) סיפרו לנו ישישי אוסטראה מעשה-פלאים זה:

פעם באו לדין לפני הצדיק ר' דוב בר, המגיד ממוז'יריטש, שני סוחרים אמידים, שהיה להם סכסוך בדיני ממונות. אחד מהם היה מחסידי מוז'יריטש והשני מתנגד גמור. סידרו את טענותיהם לפני הרב המגיד והוא תיווך ביניהם. למחרת באו שניהם לקחת ברכת הפרידה והמגיד בירך אותם בדרך צלחה, ובפנותו אל המתנגד, גחן עליו ואמר בלחש:

"זכור תזכור ואל תשכח, כי כל חולה מתרפא לא רק מהרפואות והסממנים של הרופא, אלא גם בזכות הרופא גופא. כי מלאך טוב מלווה כל רופא — ואת רופא המלך מלווה תמיד המלאך רפאל בעצמו".

שמע המתנגד ויצא מלפני המגיד בבתי-צחוק על שפתיו: דבר שאין לו שחר מאת "רבי" של חסידים, משול כעדשה

* הרשימה נדפסה בשם אומרה ברשותו האדיבה של ד"ר יום-טוב לוינסקי, עורך "ידע-עם".

זמן קצר אחרייכן — כך מוסר סיפור העם — עזב הד"ר גארדא את בית-המלך, בא למזייריטש ופנה אל הרב המגיד בזו הלשון: «רבי! באתי אליך, כדי שתרפא את נשמת החולה, ואהיה מאושר אם תרשה לי לרפא את גופך הקדוש... רבי! רצוני להשאיר אתך תמיד!» והמגיד הסכים.

כעבור ימים אחדים פרק מעליו הד"ר גארדא את בגדי השרד שלו עם אותות-הכבוד שעליהם, הסיר את חרבו מעל ירכו, לבש בגדי-חסידים מסורתיים והיה לרופא הרבי ואנשי חצרו. את שעותיו הפנויות היה קובע ללימוד תורה ולתשובה, לתפילה ולמעשי צדקה. והד"ר ג. חי במזייריטש משך כל ימי חייו של המגיד.

אחרי הסתלקותו של הרב המגיד נתמנה הד"ר גארדא מטעם קהילת אוסטראה לרופא העיר והסביבה. והיה יושב בבית-המדרש על התורה ועל העבודה, וכשהיו אנשי העיר צריכים לו, היו הכול יודעים היכן למצוא אותו.

הד"ר גארדא האריך ימים עד זקנה ושיבה, ובמותו הביאוהו למנוחות ברוב פאר וכבוד בין גדולי אוסטראה ורביניה.

לטובה. מיהר הד"ר ג. ושלח להביא סם-מרפא, ובינתיים טיפל בחולה ולא גרע עין ממנו, ולגודל תמהונו ראה, שמרגע לרגע מצבו הולך וטוב.

והיה אך טעם החולה כף אחת משיקוי-הרפואה שהביאו — שבה אליו רוחו ובקול חלש ביקש מאת הד"ר ג. לכוף אליו את ראשו וסיפר לתוך אזנו את דבר ביקורו לפני שנתיים אצל המגיד ממזייריטש, ואיך הצדיק ציווה עליו בשעת פרידתו לזכור ולא לשכוח, כי «את רופא המלך מלווה תמיד המלאך רפאל בעצמו», וכי הציווי הזה נעלם מזכרונו כל אותו הזמן ורק כעת, כשגברה עליו מחלתו נזכר בו פתאום, ולרגל זאת הטרידהו מעיר הבירה לבוא אליו.

דבריו של המגיד ישרו בעיני הד"ר גארדא, שרשם אותם במלואם, מלה במלה, לתוך פנקסו ביהד עם שמו ושם עירו של המגיד — ושב לביתו פטרבורגה, ואותו המאורע עם החולה שנטה למות, וביחוד דברי הנבואה של המגיד, נכנסו עמוק לתוך לבו של הד"ר ג. לא הרפו ממנו ולא נתנו לו מנוח. לבו התחיל להימשך למזייריטש... לצדיק, והוא נעשה מלאנכולי, התהלך כצל ופניו עצובים.

אברהם צווייג

תקופת הסליחות

בית-הכנסת הגדול, שלפי האגדה נבנה לפני בערך כ-200 שנה ע"י בעל-האחוזה של העיירה, הגרף למשפחת סטצקי. קדושתו ומסורתיותו של בית-הכנסת הזה היו לאין שעור, ואפילו מזוות לא נקבעו בפתיחו כנהוג, כדי לא לגרוע מקדושתו. זכורני, כיצד אנחנו התינוקות של בית רבן היינו משוחחים על האגדות הנוראות המתהלכות בקשר לבית כנסת זה, כגון: שליטתם הבלתי מוגבלת של שוכני עפר על הבית הזה, תפילתם בצבור כביכול ועוד. וכל אחד הוסיף משלו בהתאם לרוח הדמיון השורה עליו. ביחוד גדלה השפעת המקום בתקופת הסליחות עת הנסתר בו היה מרובה מהנגלה, ואל תהא רבותא בעיניך, כי מתפללי בית-הכנסת הזה הם דוקא ממשוטי העם, אנשי העמל והעבודה, כי תפילתם לפעמים יותר צרופה משל אחרים, ובשופכם את מר לבם הדואב לפני הבורא תבעו את עלבונם.

זכורני, עת התקדש החג ב"מים הנוראים", ומכל קצות העיירה החלו נוהרים לבתי-הכנסת, אנשים נשים וטף, בחינת «בנעורינו ובזקננו נלך». אז ראית והרגשת בעליל את דבקתם ללא סייג של אנשי העיירה בקונם, ובפיהם הודיה זכה וצנועה על שנת חיים שעברה ובקשת חתימה טובה לשנה הבאה, אך כנראה הקב"ה אטם את אזניו משמוע את אנקותיהם בצר להם וללא עול בכפם נגדע פתיל חייהם ע"י צפרני המשחית.

חדש אלול הגיע, ומיד תקף פחד נסתר את העיירה על כל שכבותיה, — הנה הולך ומתקרב יום הדין, ומאימתא דשמיא האם לא יחולו לבות צאצאי רב בר המגיד ממזייריטש ונכדי שאר גדולי היהדות הדתית שמוצאם מעיירה זו! עיירה שבעת העוני והרוגז במלחמתה המתמדת לקיומה הקשה קותה בלב תמים וצנוע לתנות את צרותיה ומר לבה לפני ה"כביכול". תקופת ה"סליחות" שימשה כעין הכנה שבפרוודור כדי להכנס לטרקלין של יום הדין עם כל מוראותיו.

זכורני, תקופת הסליחות שהצטיינה על פי רוב בגשמייה המרובים והרוחות המבשרות את בואו של הסתיו, שלוליות המים שהצטברו קמעה קמעה היו לרפש גדול, ששמו הלך לפניו כרפש המזייריטשאי המפורסם. כדי לעבור את רחובותיה וסמטותיה הצרות והעקלקלות של העיירה בלי שתכשל ותפול אפים ארצה או שתדרוך מבלי משים על אבן סמויה מן העין או שתתכבד במנה הראויה לשמה של התות מירפש צריך היית להתברך בכשרון אקרובטי ולקיים מה שכתוב «מקפצים על ההרים ומדלגים על הגבעות»...

גם מזג האוויר הסתוי שהחל בשלהי דקיטא הוסיף על כל המסתורין שאפף אותך בימי הסליחות, ביחוד בלכתך בחצות עם פנס-הנר בידך לבית המדרש וקולות המתפללים בקעו מכל בתי-הכנסת המוארים, ומה פחד לבך עת עברך את

מרדכי מצמן

ל"ג בעומר בעיירה

סגרו לשעה קלה את חנויותיהם, בעלי-המלאכה עזבו את סדנותיהם ויצאו לחזות בתהלוכת הנוער היפה, על תלבשתו האחידה ודגליו המתנוססים ברמה. הגויים בשוק הסתכלו והתלהבו, "זיידובסקה-זויסקו" (צבא יהודי), ולגו הנוער היתה ההרגשה כאילו השתחררנו מכבלי הגלות וצונעים חפשים לארץ-ישראל.

כדאי לציין, שלמרות שלא ניתנה רשות מהשלטונות הממשלתיים הפולניים לעריכת התהלוכה, הצליח תמיד ר' אהרן גוברמן לקבל רשיון מקומי ממפקד המשטרה. שהעלים עין מהתהלוכה. את כל היום בילינו בעמק-המלבנה במשחקי ספורט, כדור-רגל והקשבנו להרצאות מענייני-דיומא. שיא החגיגות היתה משמשת הרצאת מורה ביה"ס (בעיקר נחרתו בזכרוני הרצאותיו של המורה בורשטין הנמצא אתנו בארץ) על הקק"ל ולאחריה הפצת הסרט. ברצון שלשל כל יהודי את פרוטותיו לקופסת הקק"ל ובלבו תפילה: מי יתן ויצליח הנוער להגאל מהגלות ולחיות חיי חופש בארץ אבות, כי אנו הוקנים כבר נכלה את שארית ימינו בגלות המשעבדת.

איש לא העלה על דעתו, שכעבור שנים ספורות ימצאו כל יהודי העיירה את סופם הטראגי באותה הדרך לנבירקוב. בה צעדנו זקופים וגאים בחגיגות ל"ג-בעומר.

הגיהחופש והגאווה הלאומית היה ל"ג-בעומר בעיירה. זכורני עוד בשנת 24—1923, כשלמדתי בחדרו של שניאור המלמד, אנו התינוקות של בית-רבן התכוננו במשך כמה שבועות להג הזה. החל מפסח התחלנו לספור "ספירה" עד שהגיע היום הנכסף. בבוקרו של ל"ג-בעומר הסתדרנו בשתי שורות, כשבראש צעד הרבי ואחריו שלושת עזיו, לכל אחד קשת וחץ וצידה לדרך. כך הגענו אל מחוץ לעיר לעמק המלבנה. העזים השתוללו ואנחנו אחריהן. זה היה היום היחיד בשנה, שיצאנו לחופש מהאוויר המחניק של "החדר". גם הקנצ'יק של הרבי נעלם באותו יום. רגשותינו ומאויינו העצורים כל השנה, מצאו פורקן באותו יום בחיק הטבע. בשעות הצהריים התישבנו על הדשא והרבי ספר על שמעון בר יוחאי, המבט של הרבי לא היה זועף כמו בכל יום והיתה לנו הרגשה חפשית וחגיגית עד שחזרנו הביתה.

החל משנת 30—1929 קיבל חג ל"ג-בעומר בעיירה צביון חדש. תלמידי ביה"ס "תרבות" וחברי הסת. הנוער התאספו לחצר ביה"ס ומשם יצאה התהלוכה דרך כל רחובות העיר. בראש צעדה התזמורת והמתופפים, אחריהם ביה"ס, השו"צ, גורדוניה, החלוץ-הצעיר ובית"ר. כולם לבשו תלבושת אחידה (חולצות לבנות ומכנסים או חצאיות כחולים). יהודי העיירה

שרגא זבדי

הצגת ה"ספקטקל" הראשון

ושלמה ברובשטיין, יצחק ישיבה-בחור המשורר מאיר טשודנר מקוריץ וצבי גילמן, מהבחורות השתתפו או בפעם הראשונה: פייג'ה'לה גוז, צפורה פרייארמאן, שיינדל ברוטמן, רחל רובינשטיין, וסוניה סרוליעביץ (עתה שכנאי).

לפי מנהגי-הימים ההם פתחו כל נשף ואספה בשירת התקוה והמרסליזוה, הימנון המהפכה. לשם כך הזמינו את בנות העיר ליסד מקהלה, אך לגודל צערנו הבנות לא ידעו לפתוח פה בשירה מקהלתית והחובבים נמצאו במבוכה ללא מוצא. אסיפות הלהקה התקיימו בביתו של הצלם ישראל פרלצווייג, שדירתו היתה בבית מאטיל שולמן, ובשכנות קרובה היה גר הנפח הנוצרי בשם מורבסקי. בנו של מורבסקי זה, שהשתייך לאגודה האוקראינית "פרוסביטא" וידע פרק בשירה, שמע איך שמסרסים ומסלפים את ניגון המר-סליזוה, נכנס אלינו ובקש רשות להשתתף בישיבה ולהאזין, כאשר שמע שכנור וקטרוס ללויי מקהלה יש לנו, אך מקהלה אין,

אחד הפרקים שמשתקפים בהם חיי הנוער בעיירה, שהתנער לעבודה תרבותית בימים שאחרי המהפכה. בשנת 1917 הגענועים לחיי דרור וחופש הגיעו גם ללבותיהם של הנוער המז'יריטשאי, שלא פיגר אחרי הזרם הכללי של רוח החופש וההתקדמות. והנה הגיעו שמועות, שבעירות הסמוכות התארגנו במות תיאטרליות להצגת "ספקטקלים" (מחזות), שיש בהם משום פעולה תרבותית-חינוכית וגם שחרם בצדם לטובת קרן זו או אחרת. ובמז'יריטש חי בזמן ההוא בחור, שבקיאותו גדולה בארגון הצגות תיאטרליות ושמו היה יצחק "ישיבה-בחור" מקוריץ. בעזרתו התארגן הנוער "החובב" ללהקה של שחקני הבמה והתחילו להתמסר לחזרות בהצגת המחזות "דער דאקטאר" מאת שלום עליכם, ו"דאס אייביגע ליד" למארק ארנשטיין וכד'.

כדאי להזכיר מי ומי היו חלוצי הבמה הראשונים או ה"קאמעדיאנטן", כפי שקראו להם בעיירה, שהעיוו להציג בפעם הראשונה במז'יריטש: ברוך זילברשטיין, משה

יפה, ונתקיים בנו הפתגם: „אז ס'איז ניטא קיין מיידן טאנצט מען מיט שיקסעס“.

חברנו החביב מר יחזקאל מאליאר בא לעזרתנו בענין אולם להצגה והרשה לנו להשתמש בצריף שעמד בחצר ביתו וכן הרשה לנו לקחת קרשים ממחסנו לבמה, לפי הצורך ובלי כל תשלום. הסדרן האחראי היה מר אהרון גוברמן. ההצגה התחילה בשירת התקוה כדרוש. כל הקהל כיבד את השירה בעמידת דום ואיש מהנוכחים לא הרגיש בדבר, שמאחורי המסך עמדו שיקסעס ושרו את ההימנון הלאומי שלנו. אחרי שגמרנו את ההצגה שלנו עלו האוקראינים על הבמה המוכנה והציגו את המחזה שלהם, וגם הם הצליחו מאד בהצגתם.

מחוסר קולות של בנות לשירה, הוא הציע לפנינו תכנית כזאת. מכיון שהזמן של עכשיו הוא ימי חופש ודרור לכל העמים, כיהודים כאוקראינים, לכן אין יותר טוב משיתוף פעולה. הואיל והאוקראינים מכינים הצגת המחזה „ליל מאי“ של גוגול, אך קשה להם לארגן את הצד הטכני, לכן העצה היעוצה לשני הצדדים היא: עזרה הדדית. אנחנו נושיט להם את עזרתנו בסידורים הטכניים והם ישלחו לנו „שיקסעס“ מנוסות במקהלה לעזור לנו בשירה. מחמת כוחותינו הדלים נענינו להצעתו של מורבסקי; אך נתעוררה השאלה של שירת „התקוה“. לבסוף נמצא מוצא גם לזה: העתקנו את „התקוה“ באותיות רוסיות ושגנו להן את המנגינה. עשינו חזרות בליות הכנור ע"י ישראל פרלצווייג ובליות הקטרוס והתכנית עלתה

חברי להקת „חובבי הבמה“ במזיריטש
למעלה: מרדכי זילברמן, נטע מבלודוב, יחזקאל מליאר
למטה: יצחק „ישיבה בחור“, שלמה ברובשטיין, ישראל פרלצווייג

צבי מצמן

ברחובה של עיר

היום היה נוהג לשבת על המדרגות ולהסתכל בבנין בית-המרחץ אשר ממולו. הפצעים שטרם הגלידו והתחבשות שעל פניו נבעו בעצם ממקור זה. מבית-המרחץ. בעלותו שם על „האצטבה העליונה“ לחטוף זיעה, נתחשק לו לעשות מעשה-קונדס ולקפוץ למטה. תוך כדי מחשבה התחרט על מעשהו זה.

פיציע המשוגע

בין האטרקציות המושכות את לב הנערים היתה חברתו של פיציע המשוגע. מלוננו הקבוע היה ספסל בפינת „עזרת הנשים“ של הקלוזי-הטריסקי שבמדרגות עץ מרובות היו עולים אליה. בשעות

חוג אשר השתתף. גם בטכניקה היה כוחו רב. פירק והרכיב כל מכניסמוס, יצר והמציא חידושים מורכבים ומסובכים. עם התפשטות מלחמת העולם חדרה הרוח של התמודדות גם לעירתנו. הנערים הלכו והתפלגו למחנות וניהלו ביניהם מלחמות לפי כל כללי האיסטרטגיה והטקטיקה. הרוח החיה בכל זה היה שמואליק. הוא הצליח להרכיב מכונת יריה פולטת אבנים שהיתה מבטיחה את הנצחון על היריב ולמעשה הצד אשר השכיל למשוך לצדו את שמואליק הוא היה הזוכה בקרב. גם אירון פלא מעץ ופח יצא מתחת ידו והעסיק את הצעירים בכל שעותיהם הפנויות. להצלחה רבה זכתה מלכות היונים מלוחות עץ ושערות זנבי סוס שהותקנה על ידו לפי הזמנת חבריו.

אך היה כבר מאוחר מדי: במהירות הבזק נתגלגל למטה בריסוק אברים. קרה נס, ואולי זכות-אבות עמדה לו שיצא חי מן ההרפתקה. רק הפצעים והכאבים בכל האברים הציקו לו לא מעט.

בהתעטף עליו נפשו היה מוציא את כנורו המסתורי ומעניק לבריאה ולדורשי טובתו ממיטב מנגינותיו.* אוכל וזיה מסכים לקבל רק מידי יחידי-סגולה, וזה לעתים נדירות. — או היה פורש לפינה מרוחקת וטועם מן המאכלים בלי שתראהו בכך עין זר.

בעונת הקיץ היה נוהג לקבל מישרת שומר בגן סטצקי מידי נפתלי ואברהם חיה איליעס, חוכרי הגן. קרה פעם ונפתלי העמיד סולם גבוה ליד אחד העצים ועלה לבחון

דמות ידועה בעיר, פיצע המשוגע

ציד יונים

על גג בית-הכנסת הגדול ובעליתו מצאו להן מחסה יונים צחורות כשגג. שחורות מזהיבות ומגוונות בעלות שלל צבעים מרהיבי עין. נפשנו כלתה אליהן, אך לא היה לאל ידנו להשיגן. כמה מאושר הוא האדם אשר זכה וברשותו שובך יונים. מספיק הלא רק זוג אחד שיטיל ויתרבה ואחרי זמן הנה לפניך כמה זוגות ואלה שוב מתרבות והגג עם העליה מלאות יונים. חבל רק שלאושר זה זכו הגויים בלבד ובשבילנו זה אך חלום יפה. פעם, מצוידים במלכודות לפי תכניתו של שמואליק, החלטנו להגשים את החלום. היינו קמים עם עלות השחר, מתחמקים בלאט מן הבית, מניחים בקרבת בית שלום גיל או ישראל אהרון פינקלשטיין את המלכודות ועומדים ליד כניסת אחד הבתים ומצפים למה שיעלה לנו המזל. פתאום הלך וגשמע מתוך נבכי הערפל רחש משק כנפיים. יונים צוהלות, זכות ורעננות רחוצות טל בוקר ירדו על האדמה ובשקט חגיגי התפזרו ברחבי הכפר והשוק. נשימתנו נעצרת. מן המארב צופים היינו ורואים את מעטה הקטיפה של גוצותיהן הרכות על כל גווני קסמן, את עיניהן הנוהרות והתמימות,

את טיב הפירות. בעלותו על השלב האחרון גילה פתאום שהסולם נוטה לנפול, אזר את שארית כוחותיו ונאחז בסבך הענפים של צמרת העץ. קריאותיו לעזרתו של השומר הלכו וגברו ופיציע עמד והסתכל במחזה בהנאה. נפתלי שיבה ושילש את צעקותיו אך פיציע לעומתו טען: אני מקבל שכר בעד שמירה ואותה אני מקיים, אולם לא הותנה אתי ולא הוטל עלי להרים סולמות ואיני מוכן לעשות דבר החורג מגדר תפקידי. ימים רבים אחרי המאורע היה פיציע חוור ומספר על המקרה ושואל: הצדק פיציע או לא?

ידיד ורע

חברי שמואליק נכטנשטיין היה ה"בצלאל" של העיירה. הליכותיו היו משוננות ותמוהות כדרך רוב האמנים. היתה לו ידיעה בכל מקצוע. ידע את מלאכת הצילום, לנגן בכנור ובכל כלי נגינה אחר. היה שחקן תיאטרון מהמעולים בכל

* בשעת הנגינה היה מרים את הכנור מעל לראשו, כדי להסתיר את תנועת אצבעותיו מעיני-הרואים, מחשש שלא יתגלו להם סודות האמנות.

קבוצת עורפי כלבים. את העגלה הבנויה בצורת תיבה על גלגלים היו עוצרים באמצע השוק. העגלה שימשה בית-כלא לכלבים החטופים, תחנת ביניים עד להוצאתם להורג. שני שליחים יצאו ובידיהם מוט ארוך וחבל עשוי לולאה נפתחת ומתהדקת קשור לקצהו. בהתקרב התלין לעבר כלב משוטט היה מושיט את המוט, מושך בחבל וכורך אותו מסביב לצוארו של הכלב, העניבה מתהדקת וכאן מתחילה להתחולל הדרמה. הקרבן הרגיש באסונו והתחיל לילל ולהתחנן, הסתכל סביבו בעיניים מעוררות חמלה. השתולל ותוך מאבקו על חייו הלך ונסחב עד לעגלה ואחרי שנורק לתוכה גורלו נחרץ. ידידות גדולה לא היתה קיימת בין תושביה היהודים של העיירה לבין הכלבים. פחד מצד היהודים ומשטמה הדדית העיבה על יחסי שכנותם. אם נזדמן פעם לבן העיירה לעבור את ה"זסטביה" או את הרחוב של הגויים, שהקביל עם העיר החדשה, היתה אימה כפולה אוחות ומרעידה את כל ישותו: הפחד מפני הגוי והפחד מפני הכלב. לא פעם שימש הכלב שליח השנאה של הגוי אשר שיסה אותו ביהודי. אותו הכלב בעבור עליו גוי היה מכשכש בזנבו לאות ידידות וגובת בטון של חיבה והכנעה, אך לא כן בעבור יהודי על פניו, שאו היו עיניו נדלקות בשביבי שנאה, הנביחה היתה תוקפנית ועוינת ולא פעם דרושה היתה התערבותה של גויה זקנה אשר לא דעך בה רגש החמלה כדי להציל את המצב. אולם למרות כל זאת בהגיע "היום השחור" לכלבים כשארבה להם הסכנה מכל צד היו היהודים מגלים אהדה לנרדפים ורגשי שנאה ותיעוב לתליינים.

את גינוני החן שלהן ואת פיותיהן החמודים המנשקים את האדמה לקראת כל גרגיר תבואה. במתיחות עצומה עקבנו אחרי תנועות רגליהן הזריזות והקשבנו לקול המיתן הנעים.

שמואליק נכטשטיין

אולם לא האירה לנו השעה, ברגע שהתקרבו למלכות ואנחנו כבר על סף האושר, הופיעה פתאום אפקה שואבת המים עם האסל והדליים על שכמה והבעיתה את היונים אשר פרו כנפיהן וחזרו למעונן, וגם אנו חזרנו לביתנו מאוכזבים ומיואשים.

עורפי כלבים

מזמן לזמן באה לעיירה, תוך סיבובים בערי המחוז,

מרדכי מצמן

מפלאי התחבורה במז'יריטש

טובעני, ארכה אותה נסיעה גם עשרים וארבע שעות. בסוף החורף, אחרי הפשרת השלגים, היתה הדרך ממש בחוקת סכנה, ולא פעם קרה, שהסוסים נכנסו למים עד הצואר והנוסעים בוססו פעה ארוכה בבוק, עד שבעמל רב נחלצו ממנו והצלחו להגיע עיפים ורצוצים... בחזרה הביתה.

בתחבורה החזיקו שתי דינסטיות של עגלונים: משפחת כ"ץ, שמקצוע זה עבר בירושה מהאב רפאל לבנים יצחק ויעקב, ומשפחת ריימן או כפי שכינהו: "וואור טשיק", שמהם האחים זלמן ולייבל חלשו על הדרך לדובנה והאח גודל החזיק במונופול את הקשר לעיר הסמוכה קוריץ.

מי יודע כמה זמן עוד היו יהודי העיירה מתענים בתחבורה זו של המאה ה-19, אלמלא קם להם גואל ומושיע ע"י השותפות לאוטומובילים, שנוסדה ע"י ב"צ מצמן וקופיל כ"ץ, שצירפו אליהם גם את העגלונים יצחק ויעקב כ"ץ, כדי שלא לקפח את פרוסתם ושלא להשיג גבולם. יום חנוכת האוטובוס הראשון הוא יום האחד בינואר 1927. היה זה תג

מעשה ביהודי מז'יריטשאי, שחיפש תחבורה לנסיעה הדופה לרובנה לרגל עסקיו, ובימים ההם עוד אין אוטובוס בעיירה. כיתה היהודי את רגליו לכפר זסטאויה, הלך מבית לבית ושום גוי לא רצה לנסוע, כי אותו יום ראש-השנה לנוצרים היה. אחרי עמל רב ותמורת תשלום כפול נעתר איבן אחד לבקשתו, רתם את סוסיו לעגלת-החורף ויצא לדרך בחשכת הליל, לפנות בוקר הגיעו לכפר סיניאו. פתאום נעצרו הסוסים ולא אבו להמשיך, ירד איבן מדוכנו לתהות על קנקנם של סוסיו ולא ידע מה קרה להם, והנה מה שנתגלה לגוי זה: חברו סטפן שוכב באמצע הדרך שיכור כלוט, פניו פצועים ובקבוקים שבורים סביבו בשלג. הסתכל איבן בפני חברו סטפן, נאנח מרה ואמר: הוא נהנה לכל הפחות מהחג ואני צריך בגלל כמה רובלים של הויד הארור לחלל את ראש-השנה...

עשרות בשנים רגילים היו יהודי העיירה לעשות את דרכם לרובנה "בעגלה ובזמן קריב". כלומר בימות הקיץ היתה אורכת נסיעה כזאת כשתיים-עשרה שעה, אולם בימות הסתיו, כשמי הגשמים ריככו את האדמה וכל הדרך הפכה לבוצ

ראשונה בימי חייהם באוטובוס. עד מהרה התרגלו יהודי מז'יריטש להשתמש באוטובוס לנסיעותיהם לרובנה, לעריכת קניותיהם ולהחזירתם באותו יום הביתה.

הגויים שבכפרים הסמוכים לא רצו בתחילה להשלים, שהאוטו יעבור בקרבת שדותיהם, שמה יביא "שד" זה קללה ליבול אדמתם. מה עשו? — עמדו וחפרו תעלה עמוקה בדרך לכפר בלודוב, כדי שהאוטו ישקע בו ולא יוסיף קום. עשרות אוקראינים מהכפר עמדו מרחוק מזוינים באתים וקרדומות, כדי לנפץ את ה"סאמפר" לרסיסים ברגע שיפול לתעלה. הנהג המנוסה, בראותו את הסכנה, לחץ על הדוושה והצליח בצורה אקרויטית לעבור את התעלה. הגויים הצטלבו שלוש פעמים, נכנעו ולא הוסיפו עוד להלחם נגד הרכב החדש.

ושמחה לכל העיירה, כל התושבים, מקטן ועד גדול, אנשים נשים וטף, התאספו באמצע השוק ליד ביתו של קופיל כ"ץ, כדי לקבל את פני האוטובוס. משנראה האוטו באופק ונשמעה צפירתו, הריעו כל הנאספים בקול תרועה ושמחה. זקנים בירכו שהחינו, קטנים וגדולים עמדו והשתאו על מראהו המשוונה של רכב זה, שאינו רתום לסוסים ובכל זאת נוסע. ככתוב: "לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי"...

היה זה יום חורף נאה. ב"צ מצמן פקד על הנהג לערוך טיול חנם סביב העיר לכל דכפין, האמיצים מבין הקהל נכנסו הראשונים וערכו טיול סביב העיר. האחרים הססו בתחילה, אך אחרי שנוכחו לדעת שהראשונים חזרו בשלום, בקשו גם הם לשתפם בטיול. וכך נהנו אותו יום מאות יהודים מנסיעה

ב"צ בר-עקיבא

אנשי ה"פלוש" במז'יריטש

בין אנשי ה"פלוש" היו גם "חובבי חזנות" ואלה שמות-יהם: יואליקיל הכליזמר, חיים לזויניס, אהרן יונה'לס לוביש ועל כולם המכובדים שביניהם דוד'קה אוקושקה ווובטשיק. חזן כי בא לעיירה, אלה היו דנים אותו לחסד או לשבט. זכורני שפעם בא חזן לעיירה ועל ראשו כפה גבוהה "מעשה כומר" וזקני העיירה לא קבלוהו בסבר פנים יפות, ואף הביעו דעה שלא יתנו לו לעבור לפני התיבה להשמיע מנגינותיו. מה עשה החזן? בקש שיתנו לו להשמיע את ה"לכורננה" שלי הינם אין כסף. מאחר ששמעו שמסכים החזן להתפלל שלא על מנת לקבל פרס, הרשו לו והסכימו שיראה במה כוחו גדול. החזן, שפיקה היה, בא ביום ששי לבית-הכנסת הגדול שכבר היה מלא מפה לפה, השמיע קטע מ"לכורננה" והפסיק. ששאלוהו על שום מה הפסיק, ענה: "עכשיו אתם יכולים לדון ביניכם אם אני מוצא חן בעיניכם אם לא, ואל תבואו אלי אחר כך בטענות שמנגינותי לא נעמו לכם". — "כן, המשך!" צעקו כולם. — "אם כן", אמר, "הריני רוצה מאה רובל". לשמע הסכום הזה נבהלו ולא רצו להבטיח לו. התחילו מתדיינים והביעו דעה בעד ונגד והדבר לא היה נגמר בשלום אלמלא "חובבי חזנות" ההם, שהכריעו את הכף וגזרו על הגבאי שיצוה להמשיך בתפילה.

בנכבי נשמתם של יהודים אלה קינן ניצוץ של קדושה למרות מעשיהם בימות החל. ובסוף ימי המלחמה הראשונה היו פעילים בשטח הבטחון השתתפו בהגנה על העיירה ובעזרתם הברחנו גונדא שלמה של קוזקים שרצו לשדוד, ובכלל אפשר לזקוף הרבה פעולות חיוביות על חשבונם.

תהיה נפשם צרורה בצרור נשמותיהם של כל הקדושים שנפלו בידי הצורר.

לא על אנשי "הכותל המזרחי" המכובדים ובעלי "העליות השמנות" נרחיב כאן את הדבור, לאלה ימצאו בודאי גואלים, ברצוני לציין את האנשים, שזמן התפילה היה עובר עליהם ב"פלוש" בשיחות על ירידים, על מחירי סוגי סוסים ועגלות או על גשמים עזים שירדו וקלקלו את הדרכים. מסתפקים היו הללו בשלש הקפיצות ל"קדושה", בהשתתפות ב"ברכו" וגם בענית אמן אחרי החזן לסירוגין. בחלקם נפלו העליות של "רביעי" ו"התוכחה" שרוב בעלי-הבתים ובעלי-הדעה סרבו להתכבד בהן.

בין האנשים האלה היו שני זקנים, האחד יונה'לה והשני הנד"ל, שניהם בעלי-עגלות וסוסים, אך לא בעלי-עגלות רגילים המעבירים משאות וסחורות מרובנה למז'יריטש או מעיר אחרת לשניה, אלא תפקידם העיקרי היה לספק חמר שחפרוהו מהמכרות בדרך מניבירקוב. זה היה חמר מיוחד שהתאים להכשרת התנורים לפסח וגם לסתימתם בכל יום ששי שלא יאבדו את החום, וה"צ'ולנט" יתבשל כדין וינעם לחך ביום השבת. ידעו כולם שאמנם עבודה זאת קשה ומפרכת ויש בה אפילו סכנת נפשות, כי במכרות הללו היו קורים מקרי מפולת ופעם אחת הוציאו אחד מהם מתחת למפולת וגושי החמר חצי חי, אך דבר שבקדושה כרוך בה, כי אכילת "צ'ולנט" הן מצוה היא, שאפילו ה"אינטליגנטליך" לא היו מזולזלים בה. היתה גם ההרגשה הכללית, כי הזקנים האלה מספקי החמר עוסקים כאילו בעבודה צבורית, גוי שרצה להתחרות בהם לא הצליח והוכרח למשוך ידיו מזה. מכאן יובן שהם היו המועמדים המתאימים לקבל את פרשת "התוכחה", אך לא לעולם חוסן — בימי המרידות והמהפכות ברוסיה התמרדו גם בניו של יונה'לה אחרי שאחד ממחררי הריב הסית אותם בגבאי ונגמר הדבר בכך שהגבאי היה נאלץ לקבל להבא את "התוכחה" לעצמו.

יעקב פולישוק

ז ר ד מ ו י ו ת

רבות בהן, ובכל דלת נכנסו ויצאו כל מיני עניים ומוכי גורל וליד השולחנות הערוכים סעדו תמיד אורחים וסתם אנשים.

הוא עצמו היה עומד עליהם ומוסר פקודות לילדים: בלומה, משה'קה — הביאו אוכל, תנו לזה, הגישו לזה, עד מתי יחכה עני לכף תבשיל? לא פעם ממש נאבקו עמו אנשי העיר על הזכות להכניס אורח לביתם.

ד. שיבה'ניו די רביצין (הרבנית)

אשה ידועה בעיירה היתה שיבה'ניו „די רביצין“. נשים וצעירות למדו אצלה „עבריי“ ותפילות. היתה עניה וגלמודה ללא משפחה או פנה משלה ואת כל חייה הקדישה למצוה זו.

אם כי פרנסתה היתה על לימוד זה, לא מנעה תורה מאלו הנשים שידן לא השיגה לשלם לה שכר-לימוד או לקנות סידור. היא היתה מעודדת אותן בדברי ניהומים באמרה: התפללי, בתי, לאלוהים, שירחם עליך, על בעלך ועל ילדיך.

בהיותה בעצמה בתולה זקנה היתה שומרת על המצוה לשמח חתן וכלה. ומנהג היה בידיה לבוא לכל משתה חתונה ולצאת ב„ריקוד-מצוה“. לא היתה חתונה בעיירה ששיבה'ניו הרבנית לא היתה שם, אך לא שהתה שם זמן רב ולא כל שכן שלא שעתה לשמחה ולהוללות של ממש, אלא קיימה את המצוה והלכה לה כלעומת שבאה.

א. בתיה „די לאנגע“ (הארוכה)

איש לא ידע את מספר שנותיה של בתיה. אשת מדות וחסונה כגבר ואף נחונה בקול של גבר, ובכלל היה משהו מפחיד במראה החיצוני המגושם, אך לעומת זאת היתה גודעת כיראת שמים, ובסרגה גרב נצחי היתה מספרת סיפורי מעשיות מנפלאות הצדיקים השגורים בפיה תמיד.

בבית-הכנסת היתה מכניסה תחת כנפיה את כל הנשים שלא ידעו להתפלל מתוך הסידור והיתה משמשת להם ל'פה. כולן הסתכלו בפניה בשעת התפילה ועשו כמעשהיה, ביחוד בימים נוראים, עת המחזור הגדול היה פרוש לפניה. אם מחתה דמעה בתפילת „הנני העני ממעש“ מיד כולן ניגבו דמעות לרוב, ואם בכתה בכי של ממש בתפילות „ונתנה תוקף“ ו„אל תשליכנו“ פרצה יללה עצומה בעזרת נשים שהכרה היה להשתיקה ע"י מכות במחזורים בעזרת הגברים.

בכלל הצטיינה בתיה בידיעותיה בסידור, במחזור ובשאר ספרי הקריאה לנשים מנה אחת אפים מכל שאר הנשים ואף ללחוש על „עין הרע“ ידעה. אם רק מישהו הרגיש את עצמו שלא בטוב או אם פיתוק תקפו מיד פנו לבתיה „די לאנגע“, ואחרי שהיא „לחשה“ על „עין הרע“ נסתלק המיחוש כאילו בידיה גלקה.

ב. יוסי'לה „דער שווארצער“ (השחור)

לא נודע בעיירה מקום מוצאו של יוסי'לה ואי מזה בא. יום-יום עם שחר נראה עם טליתו תחת בית שחיו כשהוא חוזר מהתפילה עם המנין הראשון בבית-הכנסת הגדול. מפעל חייו היה לאסוף את חבורת „אומרי התהילים“. בסערות רוח ובסופות שלג, בשבתות ובימות החול היה משכים לחלונותיהם של יהודי העיירה ומפום בניגונו הערב והמסורתי: „עורו יהודים, קומו לעבודת הבורא, כי לכך נוצרתם“!..

עבודת קודש זו היתה מונופולין בידו וראה את עצמו מאושר, שתפקיד יקר זה הופקד בידו באין מתחרה לו, ואמנם מילא אותו במסירות נפש ובדחילו ורחימו.

ג. ר' יצחק-אהרן

משונה מאד היה ר' יצחק אהרן ומשונות הליכותיו. מעולם לא ראו אותו הולך או נוסע בעסקי פרנסה, אלא תמיד היה עסוק בעניני עניים. כל מעשי צדקה ותסד שבעיירה, כגון: הכנסת כלה, הכנסת אורחים, מעות עצים, מעות זיטין וכיו"ב היו תחת פיקוחו. בביתו היו חדרים רבים ודלתות

זהבה פדרמן (קיפרווס)

חנה "די זאגערין"

להשתטח על קבר אבי ז"ל. היה זה לפני חג הפסח והדבר הפליא את חנה לא מעט, כי לעת כזאת, שאינה לא אלול ולא יום חופה, יש את נפשי לעלות ל"קבר אבות". אחרי שהסברתי לה את סיבת הדבר לא ירדה עדיין לסוף דעתי, אך נעתרה לבקשתי. משנגשנו לקבר אבי הודיעה לו בחגיגות רבה שבתו הנוסעת לארץ-ישראל באה להפרד ממנו, ובשעה שהיא אמרה "מענה-לשון" כמקובל, השתטחתי על הקבר ובכיתי בכי מר, כי היתה לי ההרגשה ששוב לא אוכה לעשות כן לעולם.

מבית-הקברות הלכתי עם חנה לביתה ושם נפרדנו והחלפנו ברכות בלבביות יתירה. היא ברכתני ב"צאתך לשלום" ואני אחלתי לה "להתראות בארץ-ישראל". היא ענתה "אמן" בדביקות גדולה, כמו אחרי "ברכה" של מצוה, בלי שתשיג בדיוק את מהותה.

זכורה אשתו הזקנה של ר' יצחק-לייב, המכונה בפי הבריות חנה "די זאגערין" על שום אומנותה. — בימים ההם היו נשים רבות שלא ידעו לקרא "עברי", וכשהגיעו "הימים הנוראים" התאספו הנשים בקלויז המאקארובי וחנה היתה קוראת מתוך המחזור בקול רם והנשים ענו אחריה במנוד ראש. גם בליל תשעה-באב התאספו הנשים בביתה לשמוע מפיה מגילת "איכה" ואגדות החורבן.

הגדילה לעשות חנה "די זאגערין" בחודש אלול, עת עלו אנשי העיירה להשתטח על קברי אבות, כי מלבד ידיעותיה ב"מענה-לשון" ובשאר התחינות הראתה בקיאות רבה גם במציאת כל קבר וקבר ושמושה "כלי-קודש" ומורה דרך לכל באי בית העלמין.

משהגיע תורי לעלות ארצה הבעתי לפניו את רצוני

י. כוכבי (שטרנשיס)

זייוול הסבל

ביום בהיר אחד החליף זייוול את מקצועו והיה לסבל. תארו בנפשכם, וכי יש טעם בדבר לקחת עגלה, כדי להביא שק מלח מחנותה של יוטה גנעסיס הלא לזה ישנו זייוול הסבל. בימי החורף עמוס זייוול שק מלח ועליו להגיע עמו לרחוב השוק דרך סימטת שואליק זילברשטיין. השלג חורק מתחת לרגליו, הקרה כולו מחליק-מבריק, עוד מעט ומעדו רגליו וישבור אחת מהן. הידאג מישוה למשפחתו העניה? אך זה לא חשוב, העיקר הוא לקיים את בני-ביתו איך שהוא מיגיע כפיו.

לזייוול עוד הכנסות צדדיות, כי ימות מישוה בעיירה, זייוול חפר לו "קרקע". בקיץ אין זאת אלא עבודה רגילה, אך לא כן בחורף כשהאדמה קפואה ואין לקנא בו. אך מי ירהר בקושי העבודה, הרי לכך נוצר זייוול, שישרת את בני העיירה. דוד המלמד היה משתפו גם בטהרת המת ולפעמים גם הזמינו להחזיק את מוטות החופה.

כאלה היו חייו זייוול. יום אחד הצטנן, התחיל משתעל, אך המשיך לעסוק במלאכותיו הרבות. לא עבר יום וזייוול כרע נפל עם משאו, נפל למשכב שממנו לא קם עוד.

רבים הם היהודים, שבקושי הוציאו את לחמם לקיום משפחתם הדלה. אולם בולט מכולם היה זייוול, שחי חי עמל מיגיעת כפיו. רבות הן המלאכות שהיה עוסק בהן. — זמן רב היה שואב מים, מוט עץ חבוש היה על שכמו ולצדו שני דליים והיה צועד פעם ממשאבת המים שבשוק ופעם מהמשאבה שליד מיכל מאירס. בהגיע החורף ומדת הקור היתה עולה קפאה המשאבה. בבוקר-בבוקר בשעה חמש היו מתאספים שואבי המים למיניהם ומבעירים אש לחמם את המשאבה. עמד לו זייוול בבגדו הדל כשהוא כולו רועד מקור, ובהגיע תורו היה יורד לאט-לאט ושואב וחוזר חלילה, ובהגיעו בשלום חייב היה לברך "הגומל".

רצון ויגע היה חוזר לחדרו הצר והדל שבבית ה"הקדש". אשתו של זייוול, צנומה ורוזה, כולה מסירות לילדה, שתקנית שאינה מרבה לדרוש. אולם ר' יצחק-אהרן ידע את הסוד, שמכל המלאכות שזייוול עוסק בהן, אין לו די כסף לזוג מגפיים לחורף ועליו חלה המלאכה לפנות לאמידי העיר שיתרמו לעזרת עניי עמם.

שרגא זבדי

דברי פולקלור מפי יהודי מז'יריטש

אחוזים, וזה לכל הדעות אינו רווח מופרז. הקונה האמין ושלם לו את המחיר המבוקש. כשנגמרה הקניה פנה הקונה אל ר' משה בהתפעלות, ושאל ממנו אם הרווח של עשרה אחוזים מספיק לפרנסתו. ענה לו ר' משה, כי לפי חכמת המתימטיקה שלו עשרה אחוזים משמע עשרת מונים.

באחד מימי הסתיו נסעתי לקוריץ עם בעלי-העגלה גודיה ופוטשיק'ס. בין הנוסעים נמצא נוצרי חנוני של דברי טבק בשם סוסיק. בכפר איניבקע ירד סוסיק לרגעים מספר לצורך אישי ולראשו חבוש כובע של יהודים. כשראוהו ה"שגצים" הזאטוטים של הכפר, וכדרכם לכבד יהודי, רגמוהו באבנים. התפלא סוסיק לנבזות הזאת וגער בהם: זאטוטים טפשים שכמותכם, מדוע אתם מידיים בי אבנים וכי יהודי אנוכי? ענו הזאטוטים ואמרו: כובעך מעיד עליך מי אתה. פנה אליו אחד הנוסעים, מובן יהודי: "פאניה" סוסיק, עליך להרגיש טעמו של יהודי הסובל גלות. הנך רק נוסע בעגלה בין יהודים וחבוש כובע של יהודים ובעד זה הנך מרגיש עלבון, אך לא לעולם יקוים המנהג התפל הזה. יבואו זמנים, כשיבוא המשיח היהודי, יתחלפו "היוצרות". ה"שגצים" הזאטוטים האלה, יגדלו ויסבלו עול גלות תחתנו, וה"שגצים" שלנו יעמדו על פרשת דרכים וירגמו את הגויים באבנים.

סוחר-תבואה התלונן בפני על המסחר הקשה והמיגע הזה וכי תמיד הוא סובל מחסור במזומנים. הוא פסק פסקו ואמר: כדי שסוחר-תבואה יצליח בעסקיו ויתפרנס יפה, הוא זקוק לשלוש סגולות, ואלו הן: עושרו של קורת, גבורתו של עשו ובניו של המן, ודודו בעל-הגוף נחברך בשלוש הסגולות הללו, ולכן הוא באמת מצליח בעסקיו תמיד.

סוחר אמיד מוכר-תבואה סח לי: הצלחתי ב"ה לחנך את בני ולעשות מהם חומר אנושי ראויים למסחר. א) בני הבכור מעמיס שק חיטה או שיפון בן שמונה "פוד" על שכמו בלי שום התאמצות וזה כאין וכאפס בעיניו. הוא גם מקובל ומכובד בעיני הערלים של כפרי ברייניעב ובלודוב.

ב) בני השני תגרן מושלם במסחר התבואה בחנות. הוא מכיר בפרצופו של הערל באיזו מדה הוא זקוק למזומנים ולפי זה הוא כבר יודע ללחוץ עליו בשעת הדחק.

ג) הבן השלישי יודע חשבונות על בורים, הן בעט והן במוחה, והוא מקובל ומכובד אצל סיטונאי תבואות ברובנה המחון. הוא נחשב אצלי עליכן האינטליגנטי ביותר.

ד) ואילו מהבן הרביעי לא שבעתי נחת הרבה, כי הוא מוסר את כשרונותיו המצוינים לדברי הבל, שאין להם ערך. תמיד הוא עסוק בלימודים, מדי בוקר הוא מתמסר לעתון וכל ערב הוא מתעסק בקריאת ספר. מזה בודאי לא תצמח כל טובה למסחר. כל זה הוא למורת רוחי, כי הוא ישאר לא-יוצח כל ימיו, "ער וואקסט ניט קיין לייט!".

במז'יריטש חי יהודי אחד משכבות העם בשם פרויקה. ממקצועו היה בנאי בלתי מאומן (א קאליקע). כשעבד אצל מישתו בתיקון, הטיח נפל מהקיר ביום המחרת. כשבעל-הבית בא אליו בטרוניה על עבודתו הקלוקלת וטען שעבודתו החזיקה מעמד רק יומים, ענה הבנאי ואמר: עבודתי החזיקה מעמד בביתך לפחות יומים, ואילו תשלומך לא החזיק מעמד בביתי אלא יום אחד בלבד.

פעם קבל בנאי זה עבודה אצל אכר אחד — לבנות תנור להסקה לימי החורף, וכדרכו בקודש לא הצליח התנור, לפי מיטב חוסר ידיעתו במקצוע, והתנור מילא עשן את כל פינות הבית. כשהגוי בא אליו בצעקות: פרויקע, הנך סנדלר ולא בנאי! היתכן, הדלקתי את התנור והבית נתמלא עשן! נוף בו פרויקע ואמר לו אוקראינית: "כיבא טי טאפיש"! כלומר, אין זאת אלא הנך מדליק בו אש, והוסיף להסביר לו דרך משל: גוי טפש, הנך מתפלא, כשאתה מדליק סיגריה אינה מעלה עשן? על אחת כמה וכמה שאתה מדליק תנור כה גדול, אין פלא שמעלה עשן.

מעשה באומן זה, ששכר לו שני ערלים לעזור לו בעבודתו. מטבעו לא אהב לשלם שכר-עבודה לפועליו, יש סבורים שלא הספיק לו הרווח לתשלום לפועלים. אחרי ככלות העבודה דרשו הפועלים הגויים את שכרם והוא דחה אותם באמתלא ליום המחרת. כשהגויים דרשו ממנו איזו ערבות שמחר יסלק את המגיע להם, הוא פנה אליהם בהצעה נבונה לטובתם: אם חוששים אתם, שלא אסלק לכם ביום המחרת את המגיע לכם, אזי ליתר בטחון השאירו אצלי את כלי-העבודה שלכם ומעתה תהיו שאננים שהתשלום מובטח לכם. הגויים השאירו את הכלים "ליתר בטחון", ועד שתבעו ממנו ימים אחדים את התשלום הרי גם את הכלים לא ראו במהרה.

(*) במז'יריטש היה ישיש מופלג בשם ר' פנטולציק, שהגיע לזקנה של מאה ועשר שנים, זמן ממושך מאד היה מוטל על ערש דוי, בערב יום הכפורים בא ר' שאול לבקרו ולברך אותו בחתימה טובה, ברפואת הנפש ורפואת הגוף, ולבסוף בירך אותו שיחיה ויגיע לשנה הבאה. נאנח הישיש ר' פנטולציק ואמר: תאמין לי, שואליק "סערדצע" (לבתי): "זאל איך אזוי דער לעבן איבער איאר, ווי איך וויל שטארבן" — כלומר: שכה אזכה לחיות לשנה הבאה, כשם שאני רוצה כבר למות.

הסוחר ר' משה יהודי פיקח היה ומומחה לכלי-עץ מתוצרת הכפריים. כשבאו אליו לקנות כלי-עץ איזה שהוא ובקש מחיר מופרז, בקשו ממנו שיקח מחיר "ברחמנות". אזי ר' משה הסביר לקונה, שהוא אינו מפריו במחיר כלל וכי הוא מוכן ומזומן למכור לו "נאמנות", ברווחים של עשרה

(*) מפיו של הישיש ר' שאול כספי.